

Droge planten met een verhaal: Spoorbloemen langs de Rhijnspoorkade

Remko Andeweg [honorair conservator herbarium, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; andeweg@hetnatuurhistorisch.nl]

▲ Spoorbloemen langs de Rhijnspoorkade 7 mei 2025. (Bram Langeveld)

Begin mei van dit jaar kreeg ik een mail van onze conservator (en Straatgrasredacteur) Bram Langeveld, waarin hij schreef: “Het viel mij op dat op mijn vaste fietsroute naar het museum tussen de basaltblokken van de Rhijnspoorkade massaal spoorbloem (rood en wit) groeit. Wellicht stelt het niks voor, maar ik geef het even door.” Ik moest wel lachen en antwoordde

dat ik bang was daar zelf enige betrokkenheid bij te hebben gehad en toen ik na verdere uitleg besloot met de opmerking dat ik dit verhaal misschien maar eens een keer moest opschrijven, begon Bram ijerig “Ja” te knikken.

Spoorbloem (*Centranthus ruber*; *Valeriana rubra* volgens de meest actuele nomenclatuur) ook wel bekend als rode spoorbloem of

rode valeriaan is een opvallend bloeiende plant met een wat vettig ogend blauw-groenig blad en roze-rode, roze of witte bloemen. De plant is thuis op warme rotskusten van vooral het westelijk Middellandse Zeegebied. Meer naar het oosten (m.n. Griekenland) komen meer bossig groeiende en smalbladigere planten voor die wel als aparte ondersoort worden aangemerkt.

Vanwege zijn fraaie uiterlijk is spoorbloem buiten dit oorspronkelijke verspreidingsgebied al lang als tuinplant in cultuur. Van daaruit heeft spontane verwildering plaatsgevonden en zijn zelfstandige populaties ontstaan in gebieden met een zacht klimaat, zoals de westkust van Frankrijk en Zuid-Engeland, waar de plant vooral op muren te vinden is. Omdat spoorbloem een uitgesproken warmteminnaar is en zich eigenlijk alleen thuis voelt op een stenige ondergrond was die verwildering in ons land toch vaak maar van tijdelijke aard. In 1988 werd in de Nederlandse Ecologische Flora (Weeda 1988) over spoorbloem nog geschreven: “Bij ons is zij slechts enkele malen op steenachtige plaatsen verwilderd aangetroffen.” Ongeveer met de start van de 21e eeuw begint dat te veranderen en ontstaan uitgebreidere spoorbloemgroeiplaatsen, ook hier met name op muren. De eerste plaats waar dat echt opviel was in Middelburg (Denters 2020).

Min of meer constante groeiplaatsen die in die vroege periode ontstonden kennen we sindsdien in Rotterdam op de warme zuidwestelijk georiënteerde kademuren van de Bierhaven, waar de plant waarschijnlijk vanuit daarboven gelegen balkonplantenbakken is terechtgekomen, en in het ballastbed van een uitloper van het Spoorwegemplacement aan de Marconistraat.

Aan de Oostmaaslaan

Zo ver was het echter nog lang niet toen rond 1990 een nieuwe bewoner zich ves-

▲ Spoorbloem in zijn oorspronkelijke milieu op een rotskust aan de Middellandse zee (Îles du Frioul, voor de kust van Marseille). (Remko Andeweg)

Hijzelf garandeerde dan het onderhoud voor zeker tien jaar. Ik werkte in die tijd bij de Dienst Gemeentewerken, beheerde daar botanische- en heemtuinen en hield mij bezig met muurplantenonderzoek. De vraag kwam dus bij mij terecht.

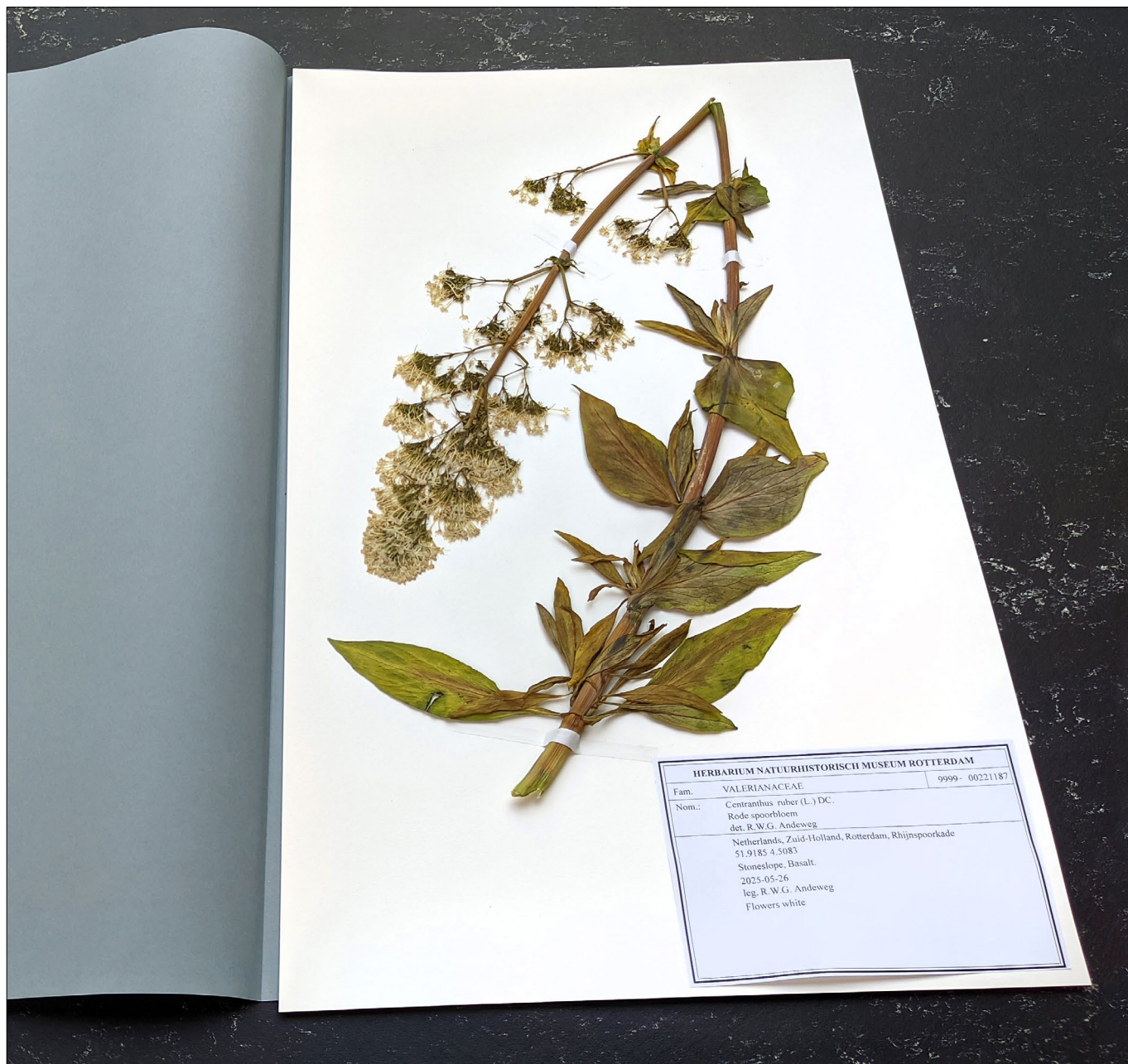
Het antwoord was nog niet zo eenvoudig. Echte muurplanten zijn, zeker in dit deel van het land, in hoofdzaak varens, en een kenmerk van die muurvegetatie is juist dat deze als gevolg van een specifieke combinatie van vocht en substraat vanzelf ontstaat en bijna niet kunstmatig te maken is. Nu zijn er natuurlijk rotstuinplanten genoeg in de handel maar dan moet er wel ruimte zijn om iets te planten, en die was er tussen de stenen van dit talud uiteraard niet. Daarbij had ik van sierassortiment geen verstand en had ik ook geen zin om het in die richting te zoeken. Bleef over het inbrengen van zaden, waarbij gezocht moest worden naar soorten die het misschien op deze plek zouden kunnen uithouden en door het publiek niet direct als onkruid werden beschouwd; soorten die een beetje balanceren op het grensvlak van tuinplant en wilde flora. Ik weet niet meer wat ik precies uitkoos maar ik leverde in elk geval wat zaden van moederkruid (*Tanacetum parthenium*) en stinkende gouwe (*Chelidonium majus*) uit de botanische tuin en bij de Cruydt-Hoeck bestelde ik twee zakjes spoorbloem, één rood en één wit.

tigde in een woning aan de Oostmaaslaan, direct achter de Maasboulevard, tegenover de Rhijnspoorakade. De man had lang in het buitenland gewoond en was van plan zich in zijn nieuwe woonplaats actief te gaan inzetten voor zijn buurt. Eén van zijn aandachtspunten daarbij was de kale steenglooiing tegenover zijn woning. De Oostmaaslaan ligt op die plek pal naast de veel hoger gelegen Maasboulevard en het hoogteverschil wordt overbrugd met een

bijna loodrecht talud dat is opgebouwd uit zogenaamde honingraatstenen: zeshoekige betonblokken die onderling nauw aansluiten en in de tussenliggende naden weinig ruimte bieden voor begroeiing. De bewoner, met mogelijk de rijk begroeide muren van zijn eerdere Zuid-Franse woonplaats in gedachten, diende bij de toenmalige deelgemeente een verzoek in of hij het steentalud niet op één of andere manier kon vergroenen en of de gemeente hem daarbij niet kon helpen.

▲ Spoorbloem en Moederkruid op de steenglooiing langs de Oostmaaslaan, enkele jaren na de introductie. (Remko Andeweg)

▲ Wit bloeiend exemplaar van spoorbloem van de Rijnspoorwade als herbariumblad (NMR999900221187). (Remko Andeweg)

De dankbare bewoner verdeelde de zaden in kleine porties die hij zorgvuldig in sigarettenvloeijsjes vouwde en zo wegstopte in de naden tussen de betonblokken. Dit met prima resultaat, want de spoorbloemen kwamen voorspoedig op en ook moederkruid en stinkende gouwe zijn tot op vandaag nog altijd aanwezig. Wel kregen wij een jaar later een vriendelijk berichtje van hem waarin hij ons meldde dat hij inmiddels naar Corsica was verhuisd en ons veel succes wenste met de fraaie begroeiing.

Naar de Rijnspoorwade

Het gemeentelijk beheer van de steenglooiing volgde daarna trouw de waan van de dag, wat inhield dat perioden van 'netjes' kaal maaien en perioden van volledige verruiging elkaar opvolgden. Desondanks

bleven de spoorbloemen het volhouden en zich uitbreiden, en ergens tussen 2010 en 2015 viel op dat de planten zich ook aan de bovenzijde van het talud begonnen te vestigen. De zaden van spoorbloem zijn voorzien van vruchtpluis en kunnen zich daarmee door de lucht verplaatsen. Eenmaal boven aan de Maasboulevard aangekomen was het oversteken naar de Rijnspoorwade dus nog maar een kleine stap. Daar boden een basaltstenen glooiing met een overvloed aan ruimte, een warme zuidelijke ligging, een voortdurend opwarmend klimaat en ten slotte de laatste jaren een plantvriendelijker beheer alle voorwaarden voor het huidige succes.

Momenteel zijn spoorbloemen vrijwel over de hele lengte van de Rijnspoorwade aanwezig, zowel in rood als wit in wat

eruitziet als een redelijk gelijke verdeling. Dat laatste is interessant aangezien op een paar plekken in Nederland de witte vorm de overhand lijkt te krijgen. Het zou een leuk onderzoekje kunnen zijn om de huidige kleurverdeling eens in kaart te brengen en de komende jaren te gaan volgen. Voor het museumherbarium zijn in ieder geval twee exemplaren veiliggesteld: één wit en één rood (NMR999900221187 en 8). ◀

Literatuur

Denters, T. 2020 - Stadsflora van de Lage Landen - Fontaine Uitgevers, Amsterdam
Weeda, E.J., R. Westra, Ch. Westra & T. Westra 1988 - Nederlandse Oecologische Flora. Wilde planten en hun relaties. Deel 3 - IVN, Amsterdam